

KÜLMISSZIÓ.

Evangélikus hittérítési folyóirat.

Megjelenik minden negyedévben egyszer.

Felelős szerkesztő és kiadó:

SCHOLTZ ÖDÖN evang. lelkész.

Ágfalva (Sopronmegye)

kihez a lap szellemi és anyagi részét illető összes közlemények küldendők.

III. évfolyam. Ágfalva, 1898. július hó. 2. szám.

SOPRON.

Litfass utódja Röttig Gusztáv kő-, fény- és könyvnyomdája.

1898.

Der
Friedensbote.

Kirchliches Volksblatt

für evangelische Gemeinden Augsburgischen Bekenntnisses in Ungarn.

Manuscripte

sind an den

Redakteur: Pfarrer **C. G. Schmidt**,
Preßburg, Nonnenbahn 23, zu richten.

Bezugsgebühr für ein Exemplar

jährlich fl. 1.—
halbjährlich „ —.50.

Geldsendungen und Reclamationen

sind an den

Herausgeber: Pfarrer **Edmund Scholtz**,
Agendorf (bei Oedenburg), zu richten.

Anzeigen

angemessenen Inhaltes werden billigt berechnet.

Erscheint jeden zweiten Sonntag.

KÜLMISSZIÓ.

Evangelikus hittérítési folyóirat.

Megjelenik minden negyedévben egyszer.

Felelős szerkesztő és kiadó:

Scholtz Ödön evangélikus lelkész,

Ágfalva (Sopronmegye),

kihez a lap szellemi és anyagi részét illető összes közlemények küldendők.

Előfizetési ár egész évre 1 korona

Egyes szám ára 15 kr

Hirdetések egyezség szerint számíttatnak.

És létszen az időben, hogy ahhoz, a ki az Izsai gyökeréből sok népeknek zászlójok létszen, Pogányok is gyűljenek; és az Ő nyugalma dicsőséges legyen. Ézsajás XI., 10.

A misszionálás kötelesség, mely elől a keresztyény gyülekezet ki nem térhet.

A világnak ugyszólván összes protestáns egyházai kivették a magok részét a missziói munkából. Angolországban már 1888-ban 21 protestáns missziótársaság létezett 16 millió márka évi bevétellel, Észak-Amerikában 20 társaság 10 millió, Némethon és Svájcban 9 társaság 2¹/₂ millió, Európa többi országaiban 16 társaság 1 millió bevétellel; tehát összesen 66 protestáns missziói társaság csaknem 30 millió évi bevétellel. D. Warneck szerint ezen összeg 1897-ben már 55 millió márkára emelkedett. Ha Némethon, Svájc és Anglián kívül, melyek Európának legprotestánsabb országai, még 16 evang. missziótársaság van a többi Európában, majdnem lehetetlen elképzelni, hogy oly prot. országos egyház is létezessen a Kontinensen, hol még nem folytatják ezt a szent munkát. Pedig van ám ilyen egyház több is. Nálunk Magyarországon például ott van a két millió lélekből álló ev. ref., az egymilliónyi ág. h. ev. s azonkívül a 200.000 lélekből álló erdélyi szász lutheránus egyház, mely egyházak nemcsak hogy magok nem alapítottak missziótársaságokat, de sőt eddig alig vettek komolyan tudomást arról a nagy munkáról, mely ezen a téren a világ többi protestáns egyházaiban oly kézzelfogható eredménnyel folyik.

Nem kutatjuk most ennek a különös jelenségnek az okait. Nem is merjük egyelőre indítványozni, hogy a magyarországi protestáns egyházak is állítsanak fel missziótársaságokat. Hanem azt igenis ki mondjuk, hogy »ideje nekünk is az álomból immár felserkennünk; az éjszaka elmúlt, a nap elközelget«; hogy a jelenlegi sok tekintetben szégyenletes állapotot így tovább tűrni már nem lehet; hogy, miután a XIX. század *a misszió százada*, minékünk is kötelességünk e századnak legalább néhány utolsó esztendejét felhasználni arra, hogy gyülekezeteink egytől egyig bevonassanak a missziói munkába, nehogy a magyar protestáns egyházakban a missziói mozgalom megindulása csak a jövő századtól datálódjék. Csatlakozzunk azután akár melyik külföldi társulathoz, — a lutheránus egyházra nézve persze legközelebb fekszik a lipcsei lutheránus misszió, — valamelyikhez kell csatlakoznunk, míg majdan önálló magyarországi evang. luth. missziói társaság létesítéséhez kezdhethetünk.

A missziói munkából ki kell vennünk részünket, mert a többi protestáns népek is kivették a magok részét. Ha a magyar protestantizmusz igazi szellemközösségben akar maradni a többi protestáns népekkel, úgy a missziói munka kötelessége alól sem vonhatja ki magát. A többi protestáns népek: az angolok, amerikaiak, németek, hollandok, dánok, svédek, norvégek, sőt a pár százezernyi francia és orosz protestánsok is megteszik a magokét; nekünk sem szabad e kötelesség elől kitérnünk.

Mert a missziói munka *egyszerűen kötelesség*. Maga Krisztus Urunk parancsolta. Parancsolta pedig a synoptikusok egybehangzó jelentése szerint *a legnagyobb határozottsággal*. Az Istennek egyszülött Fia sok intézményt nem létesített, míg ezen a bűnös földön járt; Ő szenvedéseivel és halálával megváltotta az emberiséget, beszédével és életével tanította tanítványait. »Iskolát« nem csinált, az egyház alapítása is mennybemenetele után történt. De három intézményt — ha szabad azokat így neveznem — mégis létesített: a *keresztséget*, az *Uri szent vacsorát* és a *missziót*. Ezeket Ő létesítette. A misszión kívül a keresztény szeretetnek egyéb tevékenységeit, a belmisszióknak különféle ágait, a Gusztáv Adolf egyleti és gyámintézeti munkásságot is az Ő tanításaira vezetjük vissza, de oly *szó szerint* ezek egyikét sem parancsolta, mint a missziót!

»Elmenvén« (*πορευθήντες*) — így kezdődik a missziói parancs. A minden népek közt való prédikálásnak első feltétele, az illető népekhez való utazás. Erre szólítja fel az Ur tanítványait: kiküldi őket

(missió). »Tanítsatok *minden* népeket« (Máté), — »prédikáljátok az Evangéliomot *minden* teremtetett állatnak« (Márk), — »és prédikáltatni kell az Ő nevében a megtérésnek és a bűnöknek bocsánatjoknak *minden* pogányok közt Jeruzsálemtől elkezdvén« (Lukás); — kell-e ennél világosabb parancs? Vegyük hozzá még, hogy *mikor* adta ki Urunk ezt a parancsot. Közvetlenül mennybemenetele előtt. A jó gyermek atyja minden parancsát tiszteletben tartja, de e világból távozó atyjának végső rendelkezéseit, utolsó akaratát teljesíteni legszentebb kötelességének tekinti. A látható világból távozó Emberfiának *végrendelete* a misszió. Véssük sziveinkbe egyéb parancsait is, de a missziót — ha kötelességeink közt fokozásnak van helye — mégis *legszentebb kötelességünknek* kell tartanunk.

A mely keresztény nép tehát nem misszionál, az sulyos kötelességmulasztást követ el JÉzus parancsával szemben. Mi az ezen a téren elkövetett mulasztásainkat még jóvá tehetjük. Ám tegyük jóvá. »Dolgozzunk, míg nappal vagyon, eljő az éjszaka, melyen senki nem cselekedhetik.« Püspökeink felhívtak bennünket a szent munkára. Buzdítsuk mi is népünket, a hol csak alkalom nyílik rá s ne szűnjünk meg addig a buzditással és példaadással, míg evang. népünk vérebe nem ment át az a tudat, hogy szent kötelessége a missziói munka iránt érdeklődni s az Isten országának terjesztéseért nemcsak áldozni, hanem egyszersmind buzgón imádkozni is.

Ha ezt elérjük, akkor lesz Magyarországon virágzó missziói élet, de — *virágzó egyházi élet is*. Mert a missziói tevékenységnek folyamánya még mindenütt virágzó gyülekezeti élet volt. Az áldást, melyet a misszionáló egyházak terjesztenek az idegen népek közt, mintha az isteni kegyelem visszahozná, hogy mint áldás szálljon ismét azokra, a kik ezen a munkamezőn dolgoznak. Isten áldására pedig mi is rászorúlunk!

Löw.

Horning Frigyes Tódor.

(Képpel.)

A lipcsei ev. luth. misszióegyesület 1850. évi közgyűlésén, az ünnepi szónok 50 frankot adott arra a célra, hogy az egy a magyarországi ev. luth. egyházban tartandó missziói utazás költségeinek fedezésére fordíttassék. A lipcsei misszió egyik becses sajátsága, annak ökumenikus lutheránus jellege. Ezen egyesületben az egész földkerekség luth. misszióbarátai találkoznak; a szónok tehát azt akarta, hogy a tervezett missziói utazás által a magyarországi lutheránus misszióbarátok figyelme is a lipcsei egyesületre fordíttassék, hogy az egylet ökumenikus lutheránus jellege ezáltal még jobban kidomborodjon.

Az adományozó s indítványozó *Horning* Frigyes Tódor, a *strassburgi* (Elszász) Jung-Szt.-Péter templom lelkésze volt. *Horning* neve azon időben a lutheri Sion legjobbangzású nevei közé tartozott. „Mint korának egyik legnagyobb egyházi szónoka, mint komoly és lelkiösméretes gyóntató és lelkipásztor, mint egy életerős luth. misszió-egylet alapítója, továbbá azáltal, hogy a régi egyházi éneket ismét bevezette, számos kitűnő könyvet írt, gyülekezete szeretetintézményeit buzgón vezette, — de leginkább azáltal, hogy az egyháziatlan elemek ördögi tervét, az únió bevezetését meghiusítva, Elzászban a luth. egyházat megmentette: — *Horning* Strassburg és Elzász határain túl is nagy befolyást gyakorolt az ev. luth. egyház fejlődésének történetében“.

Horning Frigyes Tódor.

Az óhaj, melyet adományához fűzött, 45 év múlva megvalósult. A kis tőke a kamatos kamatok által idővel 246 márkára növekedett, midőn *Schmidt* pozsonyi s *Dianiszka* lőcsei lelkészek rendezése, *Zelenka* és *Baltik* püspökök pártfogása mellett, 1895. október és november havában *Schwartz* lipcsei misszió-igazgató s *Handmann* misszió-esperes meglátogatták felső Magyarország s dunántúl 31 németnyelvű gyülekezetét s tartott előadásaikkal benső szövetséget létesítettek a lipcsei misszió s a magyarországi híhű lutheránusok között, — mi által a lipcsei misszió ökumenikus lutheri jellege tényleg még teljesebbé lett.

Csodálatos, hogy Horning családja Svédországból származik, ő maga Elzászban, tehát akkor még Franciaországban élt s Németországban tette a Magyarországra vonatkozó indítványt és adományt. Valóban végére mehetetlenek az Urnak utai!

Örülök, hogy a boldogult fia s a szószéken utódja Horning Vilmos strasszburgi lelkész szivességéből, arcképét is bemutathatom. Ha egyházunkban valamikor élénk missziói élet fejlődik, a vezetők bizonyára érdeklődéssel fogják szemlélni azon férfiú képét, ki a távol idegenben már akkor is beszélt, áldozott s imádkozott érte, hogy Magyarországon is támadjon missziói élet, mikor itthon talán még nem is gondolt rá senkisémet.

Ime, a mustármag története, — újabb kiadásban. A hosszú csirázásra most talán már gyorsabb növés következik!

—n.

Kína és a kínai misszió.

Dr. Warneck G.

Határozottan téves feltevés, hogy a kínai császárság már 3000 évvel Kr. e. létezett volna; de ha mint egységes állam csak 220 esztendővel Kr. e. keletkezett is, Kína akkor is földünk legrégibb állama. Ezen hosszú idő alatt a dynasziák többször változtak s belharcolokban sem volt hiány; de az állami lét a sok politikai krízis dacára mindég megmentetett. A tulajdonképeni Kína 18 széleskörű autonómiával felruházott tartománya, a császárság területének csak harmadrészét képezi; a birodalom területének kétharmada a tatár, mongol, mandsúr stb. hódoltságra esik, mely óriási területet azonban a lakosságnak csak egy kis töredéke, körülbelül 10 millió ember lakja. Mivel hivatalos kimutató nincs, a lakosság statisztikája becslésen alapúl, mely 300 és 400 millió között, sőt azonfelül is ingadozik. Csak a folyómenti lapályok túlnépeselek, míg a birodalom belsejében nagy, meglehetősen pusztá területek vannak. Kína ősrégi kultúrállam; szorgalmas és takarékos, de a mellett ravasz és nyereszkedő lakossága ugy a földmívelés, mint az ipar terén kitűnő eredménnyel működik, s ha egyszer a nyugati kultúrvivmányokat elsajátítja s különösen, ha a modern közlekedési eszközöket bevezeti, *akkor Európát és Amerikát a legveszedelmesebb verseny fenyegeti részéről.* A tudósok a legnagyobb tekintélynek örvendenek Kínában s ők vezetik a kormányzást. Nehéz vizsgák képezik az ajtót, melyen keresztül lehet csak hivatalhoz jutni s a főbb hivatalokat csak azok nyerhetik el, kik ismételt vizsgákon a legfelsőbb képesítést is kiérdemelték. Csakhogy persze, a tudományos képzettség Kínában leginkább a régi klasszikus iratok tartalmának pusztá emlékeléséből s a klasszikus irány elsajátításából, tehát pusztá formalizusból áll, mi a régít bálványozó konzervativizmussal együtt, minden szellemi haladásnak sirját ássa. S ugyancsak pusztá formalizmusz a kínaiak sokat magasztalt udvariassága is, — üres ceremóniák konglomerátja, a melyek

elmulasztását nem csak műveletlenségnek, hanem csaknem bűnnek tekintik. Jellemző Kínára a városok nagy száma; 17,000 város van a birodalomban, melyek nagy része több százezer, sőt millió lakossal bír.

A kínai nyelv körülbelül 400 egytagú alapszóból áll, a melyek összetétel s különböző (8 féle) hangsúlyozás által sokszoros értelmet adnak. Az összetétel s hangsúlyozás ezen sokfélesége roppant megnehezíti a kínai nyelv megtanulását. Hogy az egész, nagy birodalomban egy nyelvet beszélnének, mese; nemcsak az egyes tartományok között, hanem gyakran egy és ugyanazon tartományban is oly nagy a nyelvi eltérés, hogy a kölcsönös megértést kizárja. Hanem az *írás*, az egységes az egész birodalomban, a mi abból magyarázható, hogy nem betű, hanem szójegyet használnak. Ezen egységes írásmód előnye, hogy — mint az arabs számjegyek — a szem előtt megszünteti a nyelvkülömbőséget; de hátránya, hogy a szójegyek nagy száma igen megnehezíti az olvasást s ezért a szellemi haladás egyik főakadályát képezi. Épen azért sokáig ingadoztak, valjon a misszió, az irodalmi művek s különösen a bibliafordítás nyomtatásánál, ne használja-e a kínai írás helyett a latin betűket; azonban ezen nagyon is ajánlatos újítást ezideig csak néhány tájszólásnál alkalmazták.

Kínában 3 vallás van, u. m. a konfucianizmus, taoizmus és a buddhizmus, de ezek annyira össze vannak vegyülve, hogy lehetetlen csak megközelítőleg is meghatározni az egyes vallások követőinek a számát. Lehetetlen meghatározni, hogy hol végződik az egyik vallás s hol kezdődik a másik, mivel az egyes egyén mindegyik vallásból átveszi azt, ami vallásos nézetének legjobban megfelel. Szálló igévé lett, hogy „a kínai mint Konfúcius hive születik, mint taoista él s mint buddhista hal meg”. Mindnyájan tisztelik Konfúciust s hódolnak az ősök kultuszának; mindnyájan menedéket keresnek a taoisták mágikus művészetében s babonás bohóságaiban s a halál órájában csaknem mindenki a buddhalelkész kegyébe ajánlja lelkét s elrendeli, hogy misét olvassanak lelkeért s buddhista szertartás szerint temessék el. Az udvarias azt mondja a más hitűnek s a felvilágosodott, ki már semmiben sem hisz, ismétli, hogy „a három tan tulajdonképen egyre megy.” Azért helyenként már közös templomot is építettek a 3 tan részére, melyben Laotsze, a taotan atyja és Buddha a jobb, Konfúcius pedig a bal oldalon trónol. Ily módon a 3 vallás békében él, — nem lehet mondani, hogy egymás mellett, hanem egymásban és egymás között, ámbár volt idő mikor ádáz harcot vívtak egymással. Azon állítás, hogy valamennyi kínai buddhista tudományos tévedés, melyet végre valahára ki kell irtani a köztudatból. Alapjában véve inkább Konfúcius követői, a sok buddhista csillám dacára, melylyel megrakják magokat s mely csillám a buddhizmus eredeti lényegétől egészen idegen. A konfucianizmus, az ő moráljával s naturalizmusával, az államvallás; a császár mint az ég fia a *pontifex maximus* s a hivatalnokok, ha szabad ezen kifejezéssel élnünk, a lelkészek; a vallás és politika illetve államkormányzás mindenesetre

szorosan összefügg egymással Kínában. A tulajdonképeni uralkodó vallás azonban, a „gyermeki kötelességgel,” a halál utáni állapotról alkotott képzetrel s az u. n. szél és víztannal összefüggő *ősök tisztelete*, mi az ön-elégültség, az anyagias szellem s az idegenek gyűlölete mellett, a kereszténység terjedésének fő akadályát képezi. Van egyébként Kínában elég *mohamedánus* is; ezek számát 30 millióra becsülik s legtömegesebben a nyugati tartományokban, főképen *Jünnanban* laknak.

A kevésbé ismert legrégebbi *keresztény missziók*, u. m. a *nesztoridánusoké* a 7. s a *Korvino Jánosé* a 13. és 14-ik századból, alig hagytak nyomot magok után; ellenben a *jézsuiták*, a kik a 16. század óta tekintélyes férfiak által voltak Kínában képviselve, (Ricci, Schall, Verbiest) nagy külső eredményt értek el. Ezt azonban nem annyira az evangéliumi igazság győzödelmes erejének, mint inkább azon tudományos (mathematikai, csillagászati s technikai) munkásságnak köszönheték, mi által a *Mandsu* császárok előtt csaknem nélkülözhetetlenekké lettek, továbbá annak, hogy a *kereszténységet* a *Konfúciusshoz* s az *ősök kultuszához* való *alkalmazkodás* által a *pogányság* *nívójára* *süllyesztették* alá s midőn a pápák ezt elítélték, a *pogány császár*hoz *apelláltak*. Ezen *Kanghi* nevű császár alatt (1662-1722) a *katholicizmus* közel volt ahoz, hogy ha nemis *Kína egyetlen*, de *egyik* *elismert vallásává* legyen, — midőn a császár utódja alatt egyszerre megfordult a kocka. Ez a pápai végzéseket a császár jogába való beavatkozásnak vette s a tiltakozás csakhamar üldözéssé vált, melyben sok vértanú vére folyt s a nép tömegesen elfordult a *katholicizmustól*. S midőn utóbb a *Jézsuíta* *rend* is *eltöröltetett*, a *misszió* csaknem teljesen megszűnt s csak a jelen században vett, különösen a francia politikával kötött szövetség következtében, ismét nagyobb lendületet. A francia politikával kötött ezen egyezés, mi különben korunk *katholikus missziójának* általános jellemvonása, alig okozott valahol annyi konfliktust mint épen Kínában, hol sokban hozzá járult ahoz, hogy a *kereszténységet* gyűlölté tegye, — oly végzet, mely alatt a *kínai misszió* mind a mai napig szenvedni kénytelen. A *kath. misszió* pld. folyton bele avatkozik a *kínai igazságszolgáltatásba*, a mennyiben az *ítélkezést* követőivel szemben vagy egyenesen magának *vindikálja*, vagy ha ez nem sikerül, legalább nyomást gyakoroltat *érdekökben* a *francia konzulok* által a *kínai hatóságokra*. Ezen *ügyvédkedés* egyrészt sok *pörlekedő* egyént vonz a *kath. egyházba*, másrészt azonban csak növeli a *kínai hivatalnokok* *ellenséges indulatát*, mi alatt aztán az *evangélikus misszió* is sokat szenved. A „*Missiões Catholicae*” szerint a *kínai katholikusok* száma 1895-ben 581.775 lélek volt.

Az *evangélikus misszió* elől *Kína* csaknem századunk közepéig el volt zárva, mivel az idegenek elleni elzárkózás politikája lehetetlenné tette a *hittérítőknek* a *letelepedést*. Igaz ugyan, hogy a *londoni misszió* által 1807 s 1813-ban *kiküldött hittérítők*, *Morriszon* és *Milne*, kik *Makaó*, *Malakka* sőt *titkon Kantonban* is *tartózkodtak*, *becses nyelvészeti munkát* végeztek, sőt az egész *Bibliát* is *lefordították* *kínai nyelvre*; de *agresszív missziói munkát* nem kezdhettek. S nem sikerült ez eleinte, sem

az amerikai Board (missz. egyll.) által kiküldött *Bridgman*-nak, ki 1830-ban Kantonban települt meg, sem a lelkes *Gützlaff*-nak, Jänicke tanítványának, ki a németalföldi misszió-egylettől elszakadva, 1831 óta részint mint különböző hajókon működő tolmács, részint mint követségi titkár Kína határain szóval és írásban fáradhatlan szabad misszionáriusi tevékenységet fejtett ki.

Ezen előőrsek megkereszteltek ugyan néhány „*elsőszülöttet*“ a kínaiak sorából, — 1842-ig valószínűleg többet a hagyományos *hatnál*, de azért ezen előzetes tevékenység rendszeres misszióknak mégsem nevezhető. Ez csak az 1842-i *nankingi szerződés* után kezdődött, mely szerződés a hirhedt ópiumhadjáratnak véget vetett s Kínát a kereskedelem részére 5 kikötő (Sanghai, Ningpo, Futsau, Amoy és Kanton) megnyitására s arra kényszerítette, hogy *Hongkongot* adja át *Angliának*.

Mint az *ópiumkereskedés*, úgy ezen ópium hadjárat is a brit lobogó legnagyobb szennyfoltjai közé tartozik s hogy egy ily igazságtalan eljárás, minő a kínai kormány ellenzése dacára, az ópiumbevitel törvénytességeinek kieroszakolása, nyitotta meg Kína kapuit, — ez a keresztény misszióra is, mely ezt az alkalmat a letelepedésre azonnal felhasználta, kezdettől fogva sötét árnyat vetett. Ezen eset is világosan mutatja, hogy a kereskedelmi és gyarmatpolitika a misszióra nemcsak ajtónyitást, hanem egyuttal akadályt is jelent. A misszió Kínában mind a mai napig mintegy átok alatt áll, mivel a jogtalanul kieroszakolt ópiumbevittelt folytonosan összefüggésbe hozzák vele s a jog némi látszatával felhasználják a misszió elleni támadásra. Anglia haszonlesése azóta alaposan bűnhődött azáltal, hogy ezen piszkos és ártalmas üzlet annyira csökkent, hogy az ópiumtermelés jövedelmezősége Indiában kiveszdfélben van, — sajnos azonban, hogy a bűnhöz szokott Kína most maga termeli az ópiumot és pd. egyre fokozódó mértékben. Az első ópiumhadjáratot 1856-ban egy második követte, melyhez a kath. hittérítők védelmének ürügye alatt Franciaország is csatlakozott s mely az 1858-i *tiencsini szerződésben* 9 új kikötő megnyitásával s a kath. és evang. keresztények részére kieroszakolt vallásszabadság biztosításával végződött, mire azonban csakhamar egy harmadik hadjárat következett, mely 1860-ban *Peking* elfoglalásával s a császári nyári palota barbár elpusztításával nyert befejezést. A kereskedelemnek megnyitott kikötők száma lassanként 24-re emelkedett. Így erőszakkal megnyílt ugyan az ország az idegeneknek, de a lakosság szive annál inkább elfordult tőlük, úgy hogy az *idegenek gyűlölete* a nép-jellem egyik alapvonása lett, mi különösen szembetűnő, ha a kínaiak a keresztény nyugattal érintkeznek. Sajnos, hogy ezen gyűlölet alatt, melyet a hivatalnokok, írók s titkos társaságok egyre szítanak, a misszió szenved legtöbbit, amint azt 1870-ben a *tiencsini*, a 80-as évek végén a *Jantsekiang völgy* s 1895-ben a *kutsengi* vérfürdő rémesen megmutatta. A hittérítők leginkább szét vannak szórva az országban s épen azért legjobban ki is vannak téve a tömeg rágalalmazásának s támadásainak. S hogy a gyűlölet annál inkább nő, minél szigorúbban büntetik a gyilkosokat s minél jobban kiaknázzák az egyes eseteket önző polftikai

célok elérésére, az magától értetődik. *Ágyumaszádok a kereszt vallásának végzetes ajánlói, legyenek azok franciák, angolok vagy németek.*

Igy szövetkezik Kínában a nyelv, az ősök kultusza, a konzervativizmus, az anyagi világnézet, az önhitség, nemzeti büszkeség s az idegenek gyűlölete, — a ker. misszió ellen. Ép azért nem is várhatunk a még nem sokkal több mint ötven éves munka után, mely idő alatt a a hittérítők száma is csak lassan emelkedett s az ország csak fokozatosan nyílt meg az Evangéliumnak, csodás eredményeket. Egyszer ugyan úgy tetszett, mintha az egész ország megnyílt volna az evang. misszióknak, midőn 1850-ben kiütött a *Taiping* féle nagy forradalom, mely a hatvanas évek közepéig tartott s a Mandsu dynasztia bukását eredményezte volna, ha angol és amerikai tisztek (kül. Gordon) nem vették volna át a császári seregek vezérletét. Ezen forradalom élén ugyanis a keresztény eszmék által befolyásolt *Hung-Siu-tseuen* állott, ki az „Istentisztelet társaságának“ rokon gondolkozású tagjaival szövetkezve, hitjavítási mozgalmat hozott létre, mely mozgalom, különösen a mint politikai jelleget is öltött, győzdelmes erővel kiterjedt az egész országra. De azon remény, melyet vérmes misszióbarátok fűztek ezen mozgalomhoz, be nem teljesedett. A vezető próféta fantasztikus tanai, ki JÉzus ifjabb fivérének tartotta magát, mind excentrikusabbak lettek s a fanatikus hadjárat barbár kegyetlenséggé fajult, — oly kimenetel, mely komoly intésül szolgálhat minden hely és idő missziójának, hogy óvakodjon oly rajongókkal szövetkezni, kik a kereszténységet és pogányságot, a vallást és politikát össze keverik.

Kína kieroszakolt megnyitását s a biztosított vallásszabadságot. rögtön felhasználták angol, amerikai és német misszió társaságok arra, hogy mindenek előtt a déli és délkeleti partokon megtelepedjenek. A misszióegyletek száma, — a bibliát és ker. népiratkákat terjesztő segélyegyletek nélkül — lassanként 36-ra emelkedett. Ezen egyletek 1877-ben a *Sanghai konferenciában* testvéri szövetségre léptek egymással s 1893-ban összesen már 389 felszentelt s 294 fel nem szentelt misszionáriussal rendelkeztek. Különösen jellemző Kínára a női misszionáriusok rendkívül nagy száma; 1893-ban 641 nő állt a kínai misszió szolgálatában. A nőknek ily nagyszámú alkalmazása, — utazó evangelistáknak is alkalmazták őket, — azon folyton fokozódó befolyásból magyarázható, melyet az 1865-ben alapított *Taylor Hudson*-féle Kína belföldi misszió gyakorol. Ez egyáltalán korszakalkotó a kínai misszió történetében, nemcsak az evangelizálást illető alapelvei, hanem azáltal is, hogy munkatérét a tengerpartról a császárság belsejébe helyezte át s azon célt tűzte maga elé, hogy mindazon tartományokat az Evangéliom hatása alá helyezi, melyek a többi misszióegyletek által vagy épen nem, vagy csak igen gyéren voltak megszállva. S ezen célját nagyrészt el is érte, amennyiben hirnőkei s hirnőknői már a birodalom 16 tartományában működnek mint vándor-prédikátorok. De a többi misszióegyletek is behatoltak már Kína belsejébe ámbár tagadhatatlan, hogy a tengerparti tartományok, jel egészen a *petsili* öbölíig vannak legsűrűbben megszállva.

Kiváló gondot fordítottak a misszióegyletek kezdettől fogva arra, hogy mennél több *benszülött* munkást nyerjenek. Ez persze nem ment olyan könnyen, mint a vérmes Gützlaff gondolta, kinek kínai evangelista csapata az általa meghívott bázeli és brémai hittérítőknek sok keserű csalódást okozott. Mert igaz ugyan, hogy Kína csak kínaiak által téríthető meg, de csak olyanok által kik előbb magok is tényleg megtértek. 1893-ban már 252 felszentelt kínai lelkész és körülbelül 3000 benszülött evangelista, tanító s kolportőr állt a misszió szolgálatában, — kik közül sokan kitűnően megállják helyöket, anélkül persze, hogy eddig csak egy is bizonyos történelmi jelentőségre emelkedett volna.

Ugyanazon évben a 706 gyülekezetbe gyűjtött úrvacsorára jogosult kínaiak száma 55093 volt, mely szám azóta legalább 70-ezerre emelkedett, úgy hogy az evangélikusok száma 130 ezerre (mások szerint 195-200 ezerre) becsülhető. *A kínai misszió termékkellenségéről szóló hagyományos állítás tehát tévedés.* 1853-ban 351; 1863-ban 1974; 1873-ban 9715; 1883-ban 21560 és 1893-ban 55093 úrvacsorára jogosult egyháztagot számláltak. A haladás tehát nem tagadható; csak hogy persze a megtértek túnyomó része a falusi lakosságra s a műveletlen körökre esik, nagyon szét van szórva s az egyes vidékek között nagyon aránytalanul oszlik meg. Legtömöttebben *Fukien* tartományban laknak, hol 1896-ban 54916 lélek volt, köztük 18769 úrvacsorára jogosult. Az evang. misszió Kínában relatíve mindenesetre gyorsabban növekedik, mint a kathólikus. Az egyes misszióegyesületek közül 1893-ban az amerikai püspöki szervezetű methodisták egyesülete 11500, az amerikai preszbyteriánusoké 6100, a londoni 5100, a kínai-belföldi 4300, az angol „Curch Missionary Society“ 3350, a bázeli 2358 stb. úrvacsorázó taggal bírt, mely szám azóta mindenütt tetemesen növekedett. A kínai keresztények *minőségéről* is sok jót hallani; sokan kiállták közülök a szenvedés tűzpróbáját a hitért, sokan már magok is lelkesednek a misszióért. S habár itt is van polyva a buza között, a kínai keresztények egészben véve sokkal jobbak, mint a minő a hírök.

A vándorprédikálás alakjában is történő igehirdetés, iskolai tanítás és széleskörű irodalmi tevékenység mellett, mely utóbbi téren különösen dr. *Faber* fejt ki áldásos munkásságot, — az *orvosi misszió* is kiváló szerepet játszik Kínában. 1893-ban 96 misszióorvos, 46 női orvos, 71 kórház s 111 gyógyszertár állt a misszió szolgálatában; nagy apparátus, mely megbecsülhetetlen úttörő munkát végez a misszió érdekében, de a miből gyakran a legesztelenebb gyanúsítást is kovácsolják a misszió ellen, pld.: hogy a misszionáriusok (orvosok) meggyilkolt gyermekek egyes szerveiből készítik az orvosságot.

A *Biblia* többszörösen le van fordítva kínai nyelvre; sajnos azonban, hogy az *Isten* kínai elnevezése felett kitört hosszú vita, a legutolsó 1890-i Sanghai-konferencián elfogadott egységes fordítás dacára sincs még befejezve.

A Kínára oly szerencsétlen kimenetelű japáni hadjárat, a misszióra — talán Mandsúria kivételével — semmi előnyt sem hozott, amint hogy

eddig sem kulturális haladást, sem belső reformokat nem eredményezett. Hogy milyen befolyást fog azon támadás eredményezni, melyet legujabban *Németország* intézett ezen cseréplábakon álló ázsiai kolosszus ellen, arról egyelőre még nem kockáztathatunk véleményt. *)

A lipcsei ev. luth. misszió-egyesület munkamezeje Keletindiában.

(Folytatás.)

Vülupuramból gyorsvonaton 3 $\frac{1}{2}$ óra alatt **Szengelpat** állomásra, egy hasonló nevű tartomány fővárosába jutunk. Szengelpat a misszió legfiatalabb állomásai közé tartozik, hol csak 1893 óta van misszionárius, ki a tengerparton fekvő *Szadrasz* s a Kandsipuram közelében fekvő *Kulapákam* községekben lakó hiveket is gondozza. Ezen állomáshoz csak 184 lélek tartozik 4 kápolna, 5 iskola s 75 tanulóval, de mivel legutóbb ép ezen a vidéken nagy mozgalom támadt a pogányok között a kereszténység javára, remélhető, hogy a gyülekezet nemsokára növekedni fog.

Innen meglehetősen kopár és műveletlen vidéken át másfél óra alatt elérjük Délindia fővárosát Madraszt. **Madrasz** 452,518 lakosa közül 39,742 már keresztény. A város a tenger felől európai nagy városi színezettel bír, de ha a tengerpartról beljebb megyünk, a túlnépes, keskeny, piszkos utcák fennen hirdetik, hogy a pogányság még koránt sincs megtörve a „fekete városban“. Misszióink madraszi főállomása ezidén ünnepli 50 éves jubileumát, mivel a régi hallei (Francke féle) misszionáriusok által *Purzebakam* városrészben alapított 400 szudra-keresztényből álló gyülekezet, 1848. október havában csatlakoztt misszióinkhoz. Azóta a madraszi gyülekezet 2505 lélekre emelkedett s jelenleg 14 istentiszteleti helyiséggel s 27 iskolával bír, melyekbe 1032. tanuló jár s az egész gyülekezetben 2 hittérítő, egy európai nővér (diakonissza), 4 benszülött lelkész s 54 tanító és katecheta működik. A madraszi misszióállomás egyébként a következő 3 munkatérre oszlik: 1.) A város nyugati részében, *Dévazagájan*: N. benszülött lelkész gondozása alatt álló *Purzebakam gyülekezet*, 1022 többnyire szudra hívővel. Purzebakam — Rájapuram, Trankebár, Póreiar, Tandsaur, Korimbatur s még 6 más misszióállomással, — az érettebb, önálló gyülekezetekhez tartozik, melyek a 3 évenként összeülő *zsínatra* 2 küldöttet küldenek. A hivek 1896-ban 649 rúpiát áldoztak az egyházi szükségletek fedezésére s a gyülekezet a benszülött lelkészt — Trankebár és Koimbatur példájára — nemsokára a saját pénztárá-

*) Ezen jeles cikket a tudós szerző (ki 2 év óta a hallei egyetemen a missziói tanészék tanára) szíves engedelmével közlöm. Kár, hogy térszüke miatt egy részt ki kellett belőle hagynom. Aki hasonló objektivitással tájékoztatni akarja magát az egész prot. missziói tevékenység felől, az olvassa el, *D. G. Warneck: „Abriss einer Geschichte der protestantischen Missionen“* stb. című művét. — Megrendelhető Warneck Márton könyvkereskedésében, Berlin W. 9. Ára füzve 3 frt.

ból fogja fizetni. Purzebakamban 6 év óta, jelenleg, 46 tagot számláló (köztök 25 egyetemi hallgató), virágzó *ifjúsági egyesület* van, melynek tagjai a Biblia tanulmányozására s terjesztésére kiváló gondot fordítanak. A keresztény ifjak nevelésére alapított *Fabriciusz gimnázium*, mely *Schöner* misszionárius felügyelete alatt internátussal van összekötve az utóbbi időben oly virágzásnak indult, hogy néhány év előtt új épületet kellett részére építeni. Szépen fejlődik a *Szoden* Emma diakonissza nővér vezetése alatt álló *leányiskola* is, melyet már 150 leány látogat s mely intézethez a legszebb reményt fűzhetjük. — A 2.) munkatér a Madrasz északi részében fekvő *Rájapuram* városrész, hol egy fiatal tanul lelkes, *Pákiam K. S.* gondozza a rábizott 157 lelket Isten igéjével s a szentségekkel s felügyel a városi iskolákat látogató luth. gyermekekre. — A legnagyobb örömet azonban a *körülfevő falvakban* levő 3.) munkatér okozza az anyaállomásnak. Ha az u. n. madraszvasuton 1 óráig nyugatfelé utazunk, úgy *Tiruvallur* városkába érünk, hol az egyesület csak nemrég vásárolt misszióházat, iskolát s imaházat, melyekben egy lelkes, benszülött lelkes *Dévazagájam R.* lakik és működik. Ez a fiatal testvér azonnal felszólít, hogy menjünk vele az északnyugat felé fekvő *Keivandur*, *Kannenkarenei*, *Pándur*, *Kanachavallipuram*, *Pattereperumbudur* s *Kidejur* nevű nagy páriafalvakba, hol a misszió 4 év alatt 6 gyülekezetet gyűjtött s meg mutatja Kanachavallipuramban a misszió által vásárolt földbirtokot, melyre eddig 25 szegény luth. pária család van telepítve. De a Madrasztól délre fekvő falvakban u. m. *Mappödu*, *Kondántséri*, *Mannur* *Walarpuramban* is vannak már keresztények, kik *Ábrahám S.* tanul lelkes gondozása alatt állanak. Az ezen falvakban gyűjtött ker. páriák száma 1896 végeig 1326 lélek volt s bár a vizsgáló szem elég gyengeséget s gyarloságot talál még rajtuk, mégis nem áldhatjuk eléggé Istent, hogy ily tágas kaput nyitott az Evangéliomnak a pogányság szívébe. Az egész páriamozgalom éltető lelke különben *Kabisz* testvér, ügyesületünk ezen lánglelkű, tevékeny misszionáriusa, kinek tanácsát a többi Madrasz vidéken működő ev. misszióegyletek is többször igénybe vették, hogy az Isten által nyújtott kedvező alkalmat minél jobban kihasználhassák szent országa terjesztése érdekében.

Ha most visszatérünk eredeti kiindulási helyünkre Trankebárba s onnan nyugat felé folytatjuk utunkat, úgy ökrösszekéren 7—8 óra alatt *Májáveramba* érünk. Utunk India legtermékenyebb vidékén vezet keresztül s különösen, ha júniusban tesszük meg ezt az utat, mikor a kiáradt hegyi folyókból lerakódott iszapba elvetették a riszt, nem győzünk eléggé csodálkozni az ind természet termékenysége s szépsége felett. A még röviddel előbb a nap hevétől kiszáradt földön, beláthatlan messzeségben a csak örökzöld platánkertek s pálmaligetektől megszakított üde rizsmezők terülnek el s szemünk szinte káprázik az indiai nap fényében csillámló üde zöld viránytól. A 22765 lakossal bíró *Májáveram* híres ind bucsújárárhely, hová minden év november havában ezernyi ezer hindu zarándokol, hogy a „szent“ *Kaveri* piszkos hullámaiban megtisztuljon bűneitől. De a híres pogány város végén hatalmas missziótelep áll,

melyet *Zehme* testvér gondoz, ki örömmel mutatja meg az 1864-ben felszentelt szép „Imánuel templom“-ot s a katechumenusok tágas tanyáját, melyben azon pogányok laknak a tanítás ideje alatt, kik a vidékről óhajtanak felvétetni a keresztény egyházba. A misszionárius lakása mellett fekszik a *leányárvaház* is, melyben évenként 60 párialeányt gondoznak, férjhezmenetelökig, a mely intézet tavaly ünnepelte 50 éves jubileumát. S ha azon 12 kápolnahelyet meglátogatjuk, melyekben a Májáveramhoz tartozó 1535 keresztény lakik, úgy nem egy pária nőre akadunk, ki tisztaságával előnyösen kiválk társnői közül, ki az istentiszteletnél szivből énekel, távoztakor nyájasan köszönt, kinek egyszerű, szegényes kunyhójában meglep a rend s ki, ha csodálkozva kérdezzük: „Hol tanúltad mindezt?“ örömtől sugárzó arccal mondja: „Az ammánál (misszionáriusnőnél) a májáverami árvaházban!“ *Zehme* testvér bemutatja még jeles munkatársát, *Salomo* benszülött lelkész, egy határozott fellépésű kiváló férfiút, ki lelkesen beszél a tavaly megtérített 26 családról, a gondozása alatt álló „legjobb“ páriagyülekezetéről *Terilandurban*, a missziói birtok gondozásáról, a 16 iskoláról 303 tanulóval, melyekre ő ügyel fel stb. stb., de végre el kell válnunk, mivel utunk sietős s tovább indulunk a Siali felé fekvő Manelmödu állomásra.

Manelmödu Dévazagájam K. tamul lelkész székhelye, ki mint pogány ifjú annyira megkedvelte a hallott ker. egyházi énekeket, hogy belépett iskolánkba, hol megtalálta az Üdvözítőt. De Manelmöduban egy igen szomorú jelenség is tárul elénk: a misszió itt oly mezőhöz hasonlít, mely szép virágzás után pusztulásnak indul. 1887-ben még 554 lélek tartozott az állomáshoz, mely szám maig 348-ra apadt, mivel a *veitiszurenkóvili* pogány főpap s a vele szövetszertett pogány nagybirtokosoktól való félelemből, kik a szegény ker. páriákat minden képzelhető módon üldözik, (nemrég magát a ker. tanítót véresre verették), sokan visszatértek a pogányságba, míg másokat a kath. hittérítők *arany* hálója csábított el tőlünk: oly jelenségek, melyeknek missziónk lépten nyomon ki van téve. Könyörögjünk Istenhez, hogy az oda küldött lelkes Dévazagájam nem csak az eltántorodottakat visszanyerje, de sok új taggal is szaporithassa Krisztus egyházát.

Visszatérve Májáveramba, onnan egy párját ritkító banánfasoron át 8 óra alatt elérjük **Kumbakónam** városát. Kumbakónam híres pogány templomváros; a brahmánok a paradicsom előcsarnokának tartják s szeretnek itt tartózkodni. A tágas missziói lakban *Göttsching* testvér részéről szives fogadtatásban részesülünk; sorra megmutatja a sok, többnyire Sivának emelt pogány templomot, a híres *Mámanga tavat*, melyben a hinduk büneiktől való szabadulás végett, minden 12-ik esztendőben, nagy fürdési ünnepet rendeznek, s a bazárt, hol ipja *Wanszke* misszionárius 20 éven át sokszor hirdette az Evangéliomot s disputált a brahmánokkal, — sőt azt a helyet is, hol egy gúnyolódó pogány, prédikálás közben, két keresztalakban összekötött fával jött hozzá, kérdeve: „Ugye, ez a keresztények Istene?“ Mire *Wanszke* kiragadta a fát kezéből s magasan felemelve így szólt: „Nem, mi nem imádunk fát, mint nálatok szokás, hanem azt, aki éret-

tünk s értetek is meghalt a keresztfán“ — s nagy hatással megmagyarázta nekik a Krisztus megváltó haláláról szóló keresztény hitigazságot. — Jelenleg 17 községben szétszórva 306 keresztény tartozik ezen állomáshoz, kik részben a szúdrák, de többnyire a páriák kasztjához tartoznak.

(Folytatása következik.)

Francke Ágost Hermann, az evangélikus pogánymisszió atyja.

Csodálatos, hogy mindenütt, ahol a Szent Lélek missziói érdeklődést ébreszt, azok viseltetnek iránta legellenszenvesebben, kik a belmisszió terén sem tesznek semmit, noha váltig hangoztatják, hogy a pogányokra fordított pénzen mennyi nyomort lehetne itthon enyhíteni. Ellenben a belmisszió lelkes munkásai, mint hívő keresztények, a külmmisszió kötelességből is kivesszük a magok részét. S így van rendén, mivel a két kötelesség nem hogy kizárná, hanem inkább kiegészíti egymást. Szépen bizonyítja ezt a híres *Francke* Ágost Hermann példája, kiről mindenki tudja, hogy ő a belmisszió atyja, — de azt már kevesebben tudják, hogy az evang. pogánymisszió is benne tiszteli megteremtőjét. Azért talán nem végzek felesleges munkát, ha ezirányú működésével ez uttal behatóbban foglalkozom.*)

Július 13-án volt 200 éve, hogy Francke letette az alapkövet hallei árvaházához, melyből lassanként mindazon nagyszerű intézmények létesültek, melyek mai napig Halle egy külön városrészét képezik, s melyeket minden törekvő magyarországi theológus, ki Halleban tanult, bizonyára ismer; valószínűleg nem csak — kívülről. Ezen intézmények létesítésével Francke megvetette Németországban a most oly virágzó belmisszió alapját. De bár ezen intézetek fentartása s vezetése sok gond és munkával járt s bár ezen kívül nagy gyülekezetében a lelkesi teendőket végezte, az akkor megnyílt egyetemen, — melyre épen az ő előadásai vonzottak ezer meg ezer hallgatót, — tanári állást vállalt s bel és külföldi barátaival s tisztelőivel éveként száz meg száz levelet váltott: Isten úgy akarta, hogy ezen munkával túlterhelt kegyes férfiú vesse meg a külmmisszióhoz is az alapot.

Csodálatos, hogy *Luther* és reformátortársai nem foglalkoztak a hittérítés kérdésével, de érthető, ha meggondoljuk, hogy mennyi küzdelmök volt a pápás egyházzal s mennyire igénybe vette minden idejüket a meg újított egyház rendezése. Azonkívül kizárólag kath. államok, *Spanyolország* és *Portugalia* birtak aron időben pogányság lakta gyarma-

*) Különös hálára kötelezett *Richter* lelkész, ki megengedte, hogy tetszésszerű terjedelemben felhasználhassam „*Die Evang. Missionen*“ c. lapja f. évi 6. számában: „*August Hermann Franke, ein Vater der evang. Heidenmission*“ címen megjelent cikket.

tokat, kik nem is túrték volna, hogy gyarmataikon „eretnekek“ térítsenek. De a reformáció utáni kor, az egész 17. század sem fordított figyelmet ezen Isten országára oly fontos ügyre, sőt tudós theológusok, gyakran a nevetségességig kicsinyes okokból, határozattan elleneztek azt s a híres énekszerző *Neumeister* ezen szavakkal fejezte be egyik pünkösdi prédikációját: *Worzeiten* hieß es wohl: „geht hin in alle Welt“, *Zeit* aber: „bleib allda, wohin dich Gott gestellt.“ Csak lassan ébredtek a hívő körök a Máté 28-ban adott missziói parancs tudatára s bár idővel egyre szaporodott azok száma, kik a misszió kötelességét hangoztatták, mégis Francke volt az első, ki az eszmét az evang. egyházban *gyakorlatilag* is megvalósította.

Francke a külmisszió szeretetét is valószínűleg *Spener*től, a pietizmusz atyjától örökölte, ki prédikációiban gyakran buzdította hallgatóit missziószeretetre. Rendkívül érdekes azonban azon befolyás, melyet *Leibniz*, a híres filozófus gyakorolt reá. Leibniz u. i. nemcsak korának egyik legnagyobb tudósa, hanem lelkes misszióbarát is volt. Így az 1700-ban létesített berlini tudományos akadémia általa szerkesztett alapító levelébe ezen szavakat is felvette: „Fordítson a társaság figyelmet arra, hogy a tiszta hit és a keresztény erkölcsök, a távol pogány népek között terjesztessenek“. S utóbb „*Novissima Sinica*“ címen könyvecskét adott ki, mely kath. hittérítők Kínából irt leveleit tartalmazta s mely iratka révén levelezés támadt közte s Francke között.

Az első önálló lépést azonban 1702-ben tette Francke ezen a téren, a „*Collegium orientale theologicum*“ megállapításával, melyben jeles theológusokat képzett ki a keleti nyelvekben, hogy ha Isten ajtót nyitna az Evangéliomnak a keleten, mindég legyen néhány ügyes ember kit azonnal oda lehet küldeni. S még nagyobb szabású volt Francke egy másik terve a „*Seminarium universale*“ létesítése, melyből kifolyólag Németországban, Európában sőt az egész földkerekségen meg akarta javítani a keresztény társadalmat. De míg ezen intézményeket általános jellegök s nagyszerű tervezetök miatt csak nehezen lehetett volna sikeresen megvalósítani, — Isten egyszerűbb és természetesebb utat jelölt ki Franckének a gyakorlati missziói tevékenységre.

A dán trónon 1699. óta IV. *Frigyes* király ült, ki elhatározta, hogy gyarmatai pogány népeit megnyeri a Krisztusnak s megbízta dr. *Lützensz* udvari lelkészt, hogy keressen Dániában a hittérítésre alkalmas lelkészeket; ez azonban nem talált egyetlen egyet sem. De azért el nem csüggedt, hanem királya engedelmével hazájába Németországba fordult s berlini barátai két fiatal, kegyes teológust, *Ziegenbalg* Bertalant s *Plütschau* Henriket ajánlották neki, kik 1706 jan. 15-én tényleg *Kopenhágába* érkeztek, s bár a nép s a lelkészek igen barátságtalanul fogadták, a király tetszését megnyerték s $\frac{3}{4}$ év múlva a „*Sophia Hedwiga*“ hajón, Afrika körülvitorlázásával, *Trankebar* kelet-indiai dán gyarmatra indultak. A királyi család nagy szeretettel karolta fel utóbb is ezen ügyet, — de midőn *Lützensz* a királyi udvar könnyelmű életmódjának szigorú bírálata miatt kegyvesztett lett s nem sokára meghalt, a misszió vezetésével megbízott utódjai *Trellund* és *Lodberg* tanárok

inkább akadályozták mint elősegítették annak fejlődését s mivel az 1714-ben alapított dán királyi missziói kollégium, a szükséges körültekintés és tapasztalat híján szintén nem bizonyult alkalmasnak az ügy vezetésére, az egész vállalat bizonnal zátonyra jut, ha Isten már előbb nem gondoskodott volna megmentőről. S ez Francke volt.

Francke az első hittérítők kiküldésére, mint láttuk, nem folyt be közvetlenül, de úgy Ziegenbalg mint Plütschau tanítványai, tehát lelki fiai voltak, elannyira, hogy Ziegenbalg rögtön meghivatása után levélben kérte, hogy „foglalja őket naponként és mindég imájába“, — amit Francket a nagy imádkozó, meg is tett és pedig nem meghallgatás nélkül. Azonban nemsokára többet is tehetett a misszióért. Trankebárból levél érkezett, melyben örömmel jelentették, hogy a kezdet biztató, de ha eredménynyel akarnak működni, ahoz sok pénz kell, hogy templomot, iskolát és lakást építhessenek, ker. iratokat terjeszthessenek, a szegényeket segítyezhessék stb. Ezen levél alapján Francke nyilvános felhívásban adakozásra szólította Sion barátait, mire rövid idő alatt 1100 tallér gyűlt össze a misszióra. Egyesek lelkeshangú levéllel kísérték adományaikat, egy kegyes özvegy pedig ezen, — azóta missziói adakozásoknál népszerűvé vált versikébe csavarta garasát: „*Scherflein soll hinüberfahren, Zu den schwarzen Malabaren.*“ Az árvaházi könyvkereskedés főnöke nagyszámú hasznos könyvet bocsátott a hittérítők rendelkezésére, *Richter* Frigyes az intézet jeles orvosa pedig 1000 tallér értékű gyógyszerrel csomagolt össze, mivel ugymond, Indiában is lesz elég nyavalya s ha a hittérítők a szegény malabárok testi bajain segítenek, talán fogékonyabbak lesznek a nagy lélekorvos JÉzus befogadására. Mindezen adományokat Kopenhágába küldték, hol nagy örömmel fogadták s szoros viszonyt létesítettek Dánia és Halle között. A király igen dicsérrőleg nyilatkozott Francke tetteről, Zsófia Hedvig hercegnő pedig, — ki után amaz első misszióhajót is neveztek — lelkes tisztelői sorába lépett.

S ezóta Francke egyre nagyobb tevékenységet fejtett ki a misszió érdekében. IV. Frigyes király fejleszteni akarta a megkezdett munkát s mivel ezuttal *Berlinben* hiába tudakozódott munkások után, egyenesen Franckéhez fordult. Francke intézeteiben egy idő óta egy *Gründler* Ernő nevű tanító volt alkalmazva, ki lelkes figyellel kísérte a Trankebárból érkező híreket s megkérte Francket, hogy ha misszionáriust keresnek gondoljon reá. Francke tehát Gründlert küldte Kopenhágába, kihez saját költségére egy *Jordan* Polykarp nevű idősebb diák is csatlakozott.

Azóta szabály lett, hogy ha új hittérítő kellett, Halleban kerestek. Egyszer ugyan missziói szemináriumot nyitottak Kopenhágában, de eredménytelenül, úgy hogy a hallei árvaház maradt továbbra is a missziói intézet. Ez aztán megadta a misszió jellegét is: nem volt dán, hanem német. Dánia csak királyi óltalmat s szerény fizetést biztosított; Németország adta a fontosabb részt, a munkásokat. S bár ezen munkások nem is részesültek pályájoknak megfelelő külön kiképeztetésben, mégis kitűnően beváltak, mivel valamennyi théológus volt s mind Francke szellemében működött. Azért akadt azon mintegy 60 hittérítő között kik

egy század folytán Halleból kiküldettek, aránylag oly sok nevezetes misszionárius mint Ziegenbalg, Breithaupt, Fabricius, Schwartz, Gericke, Jänicke, stb.

A *dán hallei* misszió hittérítői mint láttuk, majdnem kivétel nélkül Francke lelki fiai voltak, kinek épen azért igen nagy befolyása volt reájok. A hittérítők feltétlen bizalommal viseltettek iránta s minden ügyes-bajos dologban hozzá fordultak tanácsért. Ő viszont éber figyelemmel kísérte működésüket, s elhalmozta őket atyai tanácscsal, jóakaró figyelmeztetéssel, lélekemelő vigasztalással. S erre nagyon is rászorultak. Hiszen a misszió a kezdet kezdetén állt s nem támaszkodhatott még tapasztalatok alapján szerzett ismeretekre, s így nagy áldás volt a többnyire fiatal s fiatalságok miatt nem egyszer elhamarkodva cselekvő misszionáriusokra, hogy oly komoly férfiú állt megettök, mint Francke. Egyszer egy a dán missziói kollégiumtól érkezett bizalmatlansággal telt levél annyira lesujtotta a hittérítőket, hogy a munkát abba akarták hagyni. Ezen kínos helyzetben levél jött Francketól, melynek hatását Gründler így írja le: „Mihelyt elolvastam Francke tanár ur levelét, rögtön megszabadultam az előbbi kísértésektől s gondolatoktól s új bátorságot, erőt és kedvet kaptam a munkához. Szívből köszönöm Istenemnek, hogy a sirás és jajgatás után örömmel halmozott el. Terjeszd ki továbbra is vigasztaló, védő kezeidet ezen Te munkádra, jóságos Istenem!“ Annyi tény, hogy a misszió Francke nélkül nem maradt volna ez sokáig s hogy az ő közbelépése több mint egyszer megmentette a feloszlástól.

De hogy egy misszió eredményesen működhessen, ahhoz jeles hittérítőkön s szakértő vezetőkön kívül az is szükséges, hogy lelkes *missziógyülekezet* álljon megette, mely mindazzal örömezt ellátja ami a misszió s a misszionáriusok eltartásához szükséges. S Francke megbecsülhetetlen érdeme, hogy *a misszió ügyét Németországban az összes hívő keresztények közös ügyévé tette.* Dániában a trankebári misszió többé kevésbé mindég csak az uralkodó ház ügye maradt; soha sem lett népszerűvé. Egyetlen egyszer gyűjtöttek rá 1000 tallért; míg Németországban Francke az ügy barátait misszió gyülekezetté füzte, melynek központja Halle volt. Előkelő, magas állású urakat is megnyert az ügynek, kik nemcsak szorgalmasan eljárak a hallei missziói gyűlésekre, hanem a legfelsőbb körök figyelmét is felhívták ezen szent munkára. Általában oly nagy missziói érdeklődést keltett, hogy az ügy németországi barátái évről évre beküldték missziói adományait, úgy hogy az szinte missziói *adóvá* lett, minek következtében Francke folyton nagy összegeket bocsáthatott a hittérítők rendelkezésére. Persze az is megtörtént, hogy jóltevők, kik eddig az árvaházat segélyezték, most a misszióra küldték adományait, miáltal az árvaház látszólag kárt szenvedett. De ép az mutatja legszebben Francke jó szívét, hogy ez csöppet sem bántotta. Hisz jól tudta, hogy úgy az árvaház mint a misszió Isten ügye, ki egyiket sem fogja elhagyni; s ezen gyermeki hitében meg nem szégyenült. Nem volt szükkeblű s épen azért nem ismerte azon ma oly gyakran hangoztatott aggodalmat, hogy a külmisszió megkárosítja a beimissziót

De még inkább örült *Neumann*, a missziói vagy ú. n. „malabári kassa“ pénztárosa a sűrűn érkező adományoknak; ilyenkor mosolyogva mondotta barátainak, hogy „*jól malabrá!*“

Francke, hogy a misszióbarátok figyelmét folyton ébren tartsa, kinyomatta a hittérítők jelentéseit, miáltal megállapította az első s egészen a múlt század végeig egyetlen missziói lapot. Ezen lapot *Böhme* udvari lelkész angolra is lefordította, minek következtében *Angolországban* is érdeklődni kezdtek a misszió iránt s adományokat is küldtek Halleba. Ez Francket annyira megörvendeztette, hogy lelkesen így irt angol barátaihoz: „Ha az utókor látn fogja, hogyan segédkeztek a németek a dánoknak s az angolok a németeknek, úgy megtanúlhatja ezen példából, hogyan segíthet a keresztény vallás terjesztésében egyik nemzet a másiknak“.

Az angolok a többek között egy könyvnyomdát is küldtek a hittérítőknek, mely azonban utközben elveszett. De Francke is gondolt erre s az általa küldött nyomda sok viszontagság után mégis szerencsésen elért rendeltetési helyére, úgy hogy a misszionáriusok azontúl nemcsak szóval, de írásban is hirdethették az *Evangeliumot*.

Eközben Francke megöregedett, minek következtében a misszió külső vezetésését a buzgó *Michaelisz* magisterre bízta, de a hittérítőkkel való személyes érintkezést továbbra is fentartotta magának. Tíz évvel utóbb pedig, legnagyobb öröme, fia *Francke Gotthilf Ágost* vette át a misszió ügyét s azt apja halála után is több évtizeden át lelkiösméretes buzgósággal vezette.

S még valakit megnyert Francke a misszió ügyének s ezirányú működéséről irt ismertetésünk nem volna teljes, ha ezt elhallgatnók. 1710-ben egy tízéves gyermeket gróf *Zinzendorf* Miklós Lajost hoztak a Francke vezetése alatt álló paedagógiumba, ki Francke példáján oly lelkesedésre gyűlt a misszió iránt, hogy *Watteville* nevű barátjával már itt megfogdta, hogy felnöve ők is a misszió buzgó barátai lesznek s főkép azon pogányok megtérítésén fognak fáradni, kikkel senki sem törődik. S tényleg gr. Zinzendorf létesítette az u. n. *herrnhuti* missziót, mely a legelhagyatottabb helyeken napjainkig a legnagyobb áldással működik.

Francke 1727. június 8-án zárta le síri álmra szemeit s még a márcz. 23-án tartott utolsó születésnapján is ezeket mondta a misszióról: „Az Ur meghallgatta gyermeki hő imámat, úgy hogy azokat, kik saját vallomásuk szerint nemcsak Németországban, hanem más országokban is, nekem köszönik üdvösségüket, nem tudnám összeszámlálni. S ehez jött a hittérítés, mihez Isten kegyelme szintén engem használt eszközül. Néhány jó lélek azt mondja, hogy azok kik a pogányok közül tértek meg, úgyszólván unokáim, mivel lelki fiaim által térítettek meg. Kicsoda vagyok, hogy az Ur engem szegényt, ily kegyelemre méltatott!“

Mi is úgy tisztelhetjük legszebben ezen kegyes férfiú emlékét, ha a belmissziói munkásság között nem feledkezünk meg annak iker-testvéréről, a külmisszióról sem!*)

*) Olvasóink bizonyára tudják, hogy a Francke-féle dán-hallei misszió folytatása a virágzó lipcei ev. luth. misszió egyesület, melyet legujabban a magyarországi misszióbarátok is segítyeznek adományaikkal.

Hazai missziói hírek.

— **Adakozás.** Az „*Evang. Luth. Missionsblatt*“ f. é. 9. száma szerint 1898. január 1-től március 31-ig Magyarországból a következő adományok folytak be a *lipcsei misszió* pénztárába: Batizfalu 10 frt 32 kr.; Budapest 5 frt 50 kr.; Durand 2 frt; Gölnicz 2 frt 56 kr.; Késmárk 1 frt 02 kr.; Liptó Szent-Miklós, a „Cirkevné Listy“ gyűjtése 40 frt; Nagy Lucska, Dünger A. ur adománya 20 frt; Pinkafő 36 frt; Rózsahegy 6 frt; összesen: 123 frt 40 kr.

— **Pozsonyban** pünkösd hétfőjén tartották meg az idei missziói ünnepet. Az ünnepi szónok *Fürst* János alesperes volt. A női kar alkalmi énekkel emelte az ünnep fényét. Az offertórium 26 frtot eredményezett a lipcsei missziónak.

— **A „Hajnal“** belmissziói folyóirat is közöl újabban külmissziói cikkeket. Folyó évi 4. és 5. számában „A misszionáriusok 50 évi munkája az afrikai aranyparton“ címen ösmerteti a *bázeli* misszió ottani áldásos működését s miután a cikk végén a szerkeztő, *Szabó* Aladár megemlíti, hogy a „Debreceni Protestáns Lap“ adakozásra szólította olvasóit nevezett társaság javára, maga is felhívja *összes* olvasóit, hogy a D. P. L.-ot nemes munkájában támogassák. Abból, hogy az *összes* szót dűlt betűkkel nyomatta, azt következtetjük, hogy szeretné, ha *lutheránus* olvasói is a *bázeli* missziót támogatnék. Mi a *bázeli* misszió áldásos működését ismerjük és méltányoljuk, de lelkiösméreti kötelességünknek tartjuk figyelmeztetni olvasóinkat, hogy nevezett társulat *nem* ág. h. evangélikus, hanem mint svájci egyesület inkább a *református* egyház, sőt az *ünio* érdekében működik. Egyházunk szolgálatában a többek között a *lipcsei* misszió áll, mely különösen Keletindiában a Tamulok között oly áldásos tevékenységet fejt ki, hogy évenként 500—1000 pogányt térít meg. Ezen társulat múlt évi számadása 22,000 márka *hiánnyal* zárult. Aki tehát közülünk a misszióra áldozni akar, *első sorban saját egyháza misszióját segélyezze.* Legjobb lesz, ha a református atyafiak a *bázeli* missziót pártolják; mi pedig maradjunk a lipcsei mellett s ne áldozunk más *idegen oltárokon.* Gal. 6, 10.

Az „*Evang. Családi lap*“ 20. száma elismerőleg ajánlja lapom terjesztését, de a hittérítés pártolására nézve megjegyzi, hogy: „... ev. egyházunk maga ellen való *vétek* nélkül nem is gondolhat a külmisszió pártolására, mivel minden anyagi erejét s a hívek esetleges áldozatkészségét önépítésére kell, hogy fordítsa“. Ezen állítás nézetem szerint téves. „Szegények mindenkor lesznek véletek“, mondja az Úr. Ha addig akarunk várni a hittérítéssel, míg az egyház minden baján és szükségletén segítettünk, úgy sohasem fogjuk azt megkezdeni. Pál és Barnabás sem kezdték volna meg soha missziói körútjokat, ha addig vártak volna, míg Antióchiában nem lett volna többé semmi dolguk“. A külmisszió pártolása nem akadályozza, hanem fejleszti a belmisszió fejlődését is; mert mindkettő ugyanazon egy gyökérből: a cselekedetekben munkás *hítből* nő. Csak ahol ez a gyökér beteges, ott természetlenek a virágok is s nem hoznak semmiféle gyümölcsöt s megfordítva. Említsek példákat? Ott van Pozsony virágzó belmissziói tevékenységével s a hívők szeretettel támogatják a külmisszió ügyét is. S Budapest? Istenem, mily lázas tevékenységet fejtenek ott ki a katólikusok, reformátusok (a német reformátusok pláne a mi egyházunk rovására), a zsidók — s a mi egyházunk? A pusztulás tüneteit viseli magán. Nos, hát kezdjék meg ott az arra hivatottak a belmissziói munkát s adjanak vele példát a vidéknek; meglátják, hogy magától életre ébred majd a külmissziói te-

vékenység is, csak úgy mint tavasszal, ha a jácint virít, az ibolyának sem lehet eltiltani a virágzást. Ez oly igazság, melyet Isten ígéje s Isten országának története, a két legmegbízhatóbb tanítómester bizonyít. *Nem bűn* tehát, ha valaki már most is áldoz a külmisszióra, hanem *bűn az*, ha a külmisszió ellen küzdve, a belmissziói kötelességet is elhanyagoljuk!

— **Nyugtázás.** A *lipcei ev. luth. misszióra* 1898. április hava óta a következő adományok folytak be nálam: Ft. *Gyurátz* Ferenc püspök úr 2 frt, *Pelöfalva* (Gura Jenő lelkész úr által) 3 frt 37 kr., mit hozzáadva a múlt számban kimutatott összeghez, az eddigi gyűjtés eredménye: *23 frt 16 kr.* — Továbbá *egy pogány gyermek keresztény neveltetésére* újabban adakoztak: D. K. B. 50 kr., csávai konfirmandusok Geistlinger Pál lelkész úr által 38 kr., S. K. Pozsony 30 kr., Karolina, Modor 50 kr., bánfalvai leánygyülekezet (Tiefbrunner Karolin gyermekkertész nő gyűjtése) 3 frt 68 kr., „Egy a legszegényebbek közül” 30 kr., S. K. Pozsony 20 kr., összesen 5 frt 68 kr. Hozzáadva a múlt számban kimutatott összeghez, eddig befolyt *28 frt 38 kr.* Ezen adományok a *Friedensbote* ban is nyugtáztattak. Újabb adományokat köszönettel fogadok, nyugtázok s továbbítok. Isten áldása legyen az adományokon s az adakozókon.

— A „Külmisszió” jelen száma kissé megkésett, miért elnézést kérek. A következő számot szeptember végén fogom szétküldeni. Kár, hogy a lap terjedelmét ezúttal még nem bővíthettem, mert, bár mindenfelé elismeréssel fogadták, az előfizetések még sem érkeztek oly mértékben, mint a hogy a lap fejlesztésének érdeke megkívánná. Ezért több rovatot el kellett hagynom. Kérem mindazokat, a kik tehetik, küldjék be az 50 krt, hogy a lapot fejleszthessem; de magát a lapot ne küldje vissza senki sem.

Egyről-másról.

— **Szt. Máté 21, 16.** A Himalája hideg lejtőin, Dardjeeling közelében egy kegyes angol családnál nemrég egy pogány dajkát kereszteltek meg. Mi bírta ezt a nőt ezen rá nézve bizonyára nem könnyű elhatározásra? A gondjaira bizott gyermekek! A gyermekek az anyjoktól hallott bibliai történeteket hűségesen elmesélték a dajkának s különösen sokat beszéltek neki Jézus szeretetéről, a bűnösök iránt, úgy amint azt anyjoktól hallották. Az ártatlan gyermekajkokról elvetett mag, a dajka szívében jó földre talált s gyümölcsöt termett. Rokonai ellentmondása s az eléje gördített akadályok dacára keresztény urai, a gyermekek és mások jelenlétében felvette a kereszttség szentségét. — Ó, hogy ha az összes keresztények és pedig úgy a kicsinyek mint a nagyok, minden kínálkozó alkalommal vallomást tennének a Krisztusról, úgy az Ur követőinek száma sokkal nagyobb volna, mint a minő napjainkban!

— **A láz és az afrikai szerecsenek.** Azon szomorú tapasztalás, hogy különösen Afrikában oly sok misszionárius hal meg a klimaláz miatt, indokoltá teszi a kérdést, vajjon a szerecsenek is oly sűrűn esnek-e a láznak áldozatul? Erre a kérdésre egy keletafrikai hittérítő így felelt: „Tény, hogy a szerecsenek csak úgy megkapják a lázt, mint az európaiak, csak hogy rájuk nincs oly veszedelmes kimenetele. Legalább soha sem hallottam, hogy egy szerecsen, láz miatt meghalt volna. Ez onnan magyarázható, hogy testszervezetök gyermekségök óta hozzászokott az afrikai éghajlathoz. De az európaiak is aklimatizálódhatnak. Igy missziók azon tagjai kik legrégebben állnak munkában, pld. Woodward ur, ki már 20 éve dolgozik Afrikában, ritkán esik lázba, míg eleinte ugyanannyit kellett neki is szenvedni ezen borzasztó nyavalya alatt, mint az új embereknek.”

Távbeszélő 19. sz.

Távbeszélő 19. sz.

Ajánlja magát mindennemű

kő- és könyvnyomdai

továbbá **könyvkötészeti munka**

kivitelére

Litfass utódja

Röttig Gusztáv

Művek, folyóiratok, röpiratok

füzetek, kereskedelmi nyomtatványok

látogatójegyek,

étlapok, programmok, tánczrendek stb.

Arjegyzékek

Gyászlapok

Menükártyák

gyorsan, olcsón és kifogástalan kivitelben
készíttetnek.

Továbbá papir és nyomtatványok nagy raktára.

